

KENAN RİFAİ VE NAMAZ İBADETI

Ken'an Rifâî (1867-1950) Filibe'li Abdülhalim Bey'le Hatîce Cenân Hanım'ın oğludur. Dedesi Hacı Hasan Bey, oranın varlıklı eşrâfından olup, yaşadığı semt bugün de kendi ismiyle anılmaktadır. Osmanlı'nın mâruz kaldığı Balkan fâciası sonucu âile İstanbul'a göçtü. Kenan Bey, Galatasaray Lisesi'nde öğrenime başladı. Aşırı afacan fakat terbiyeli idi. Zekâ ve kabiliyeti ile dikkati çekti. Kısa zamanda Fransızca'yı kavradı.

Galatasaray'dan mezun olduktan sonra bir süre Hukuk Fakültesi'ne devam etti. Bu arada Balıkesir İdâdîsi (Lise) müdürlüğüne tâyin edildi. Maârif hizmeti ömür boyu sürdü. Daha sonra Adana maârif müdürlüğüne, ardından sırasıyla Manastır, Kosova, Üsküp ve Trabzon maârif müdürlüklerine getirildi. Medîne'ye gitmek için başvuruda bulundu.

O devirde Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Medîne'de İdâdî-i Hamîdî müdürlüğüne tâyin edildi. Dört yıl kaldığı Medîne'de beldenin Şeyhü'l-Meşâyihî ve Ahmed er-Rifâî neslinden Hamza er-Rifâî'ye intisab etti. Ondan icâzet ve hilâfet aldı. İstanbul'a döndü. Annesi Hatîce Cenân Hanım 1908 yılında Hırka-i Şerif civarında Ümmü Ken'an Dergâhı'nı yaptırdı. Orada postnişin olarak irşad faâliyetine başladı. 1925 yılında tekkelerin kapatılmasına kadar bu hizmetini sürdürdü. 1950'de vefat etti. Yaptığı Mesnevi Şerhi sohbetlerinden I. cilde ait olanı, *Şerhli Mesnevi-i Şerif* adıyla basılmıştır. Ayrıca *Sohbetler*, *Ahmed er-Rifai ve İlâhiyât-ı Ken'an* isimli kitapları matbudur. Bunlar dışında Kenan Rifai'nin irili ufaklı öteki kitapları Mustafa Tahralı tarafından titiz bir çalışma sonucu yeni harflerle Cenân Vakfı tarafından yayımlandı. İsimleri şöyle: *Muktezây-ı Hayat*, *Rehber-i Sâlikîn*, *Tuhfe-i Ken'an*.

*

Kenan Rifai hakkında ulu orta konuşan birileri onun namaz ibadetine önem vermediğini ileri sürmüştü. O, şöyle diyesiymiş: "Hanımlar, kızlarımızdır. Namaz kılsalar da olur kılmasalar da olur. Niye olmasın? Sevgi, aşk, aşk-ı ilahî önemlidir." Böylece Kenan Rifai'nin farzlar ve ibadetler konusunda yeterli duyarlığa sahip olmadığı ileri sürülür.

Bu ithamın gerçek dışı olduğunu Kenan Rifai'nin kendi eserlerinden ve beyanlarından hareketle ispatlamak mümkündür. Şöyle ki:

Kenan Rifai 20'li yaşlarında Filibeli Edhem Şah adlı bir mürşide intisab etti. Onun vefatından sonra sahip olduğu manevi neşve devam etti. Otuzlu yaşlarında Nümune-i Terakki Mektebi müdürü oldu. Bu sıradaki bir halini şöyle anlatır: "Nümune-i terakki Müdürlüğüne geldiğim vakit, gördüğüm bir işaret-i mâneviyye üzerine ne kadar kaza namazım varsa edâ etmekliğim

sonra da Medine-i Münevvere'ye gitmekliğim emir buyruldu.”¹ Buradan anlıyoruz ki en azından o tarihlerden sonra Kenan Rifai namazlarını muntazaman kılmaya dikkat etmiş olmalıdır.

Onun yayımlanmış 650 sayfalık *Sohbetler* kitabında namaz ve namazın önemi hakkında hayli bilgi yer alır. Bunlardan bir kısmını aktarmak istiyorum. Sohbet meclisinde Osman Bey isimli biri sorar:

-*Namazın esrarı nedir?*

Kenan Rifai'nin cevabı şöyledir: "Namazın esrârına nihâyet yoktur. Namaz, mü'minin mîrâcıdır. Namazın esrârı, bütün tarîkatin, şerâatin, hakikatin ve mârifetin esrârıdır. Şaşarım o kimselere ki namazın kadrini bilemez, namaz kılmazlar. Resûlullah Efendimiz: "Gözümün nûru namazdadır",² buyurmuştur. Yâni mü'minin namazı, İlâhî vuslata yaklaşmasıdır. Namaz öyle büyük bir şeydir ki tefsir etmeye kalkışılrsa kitaplar dolar. İçine nüfuz edildikçe hayretlere gark olunur. Ufuk gibi sonsuz ve nihayetsizdir. Namaz, Allah'ın meleklerle, "Âdem'e secde ediniz", dediği sırdır Namazın fazileti nâmütenâhîdir. Bizim söylediklerimiz, ancak o deryadan bir katredir. Vay gidi bizim namazımız kılınmış diyen kimselere...

Gözünüzü açın, şerâatten ayrılmayın. Ayrıldınız mı helâk olduğunuz gündür. Esâsen tarikat, şerâatin içine gizlenmiştir.³

Yine sohbet sırasında *Şeyh Yûnus Efendi* sorar: "*Namaz nedir?*" Cevap şöyle:

"Namazdaki faziletler o kadar büyüktür ki, söylemekle tükenmez. Namazı, sâdece yatıp kalkmadan ibâret saymak çok abestir. Zîra nice hakikatler namazın içindedir. Âlemin ve Âdem'in yaratılış sebebi ile ilmullah hep orada gösterilmiştir. Namaz, hilkatın başından zamânımıza kadar olan bütün devirleri gösterir. O, bir kitâb-ı mübîndir ki okumak lâzımdır."⁴

Yine "*Mü'minin miracı namazdır, buyuruluyor. Mü'mine namazdan başka miraç olur mu?*" sorusuna Kenan Rifai'nin verdiği cevap şu şekilde:

"Namaz, Allâh'ın huzûruna durmak demektir. Fakat nasıl durmak? Allahu ekber dediğin vakitte, dünya ve âhireti attım ve kurban keserken getirdiğin tekbir gibi, işte nefsimi kurban ettim, Cenâb-ı Hakk'a yettim, deyip, bunu hal ile ifâ edersen, elbet bu namaz miraçtır. Demin de söylediğimiz gibi, eğer huzûru bulursan, salât-ı dâimesedin. Namaz ise beş vakit emrolunmuştur. Halbuki sen bir namazdan diğerini bekleyici ve hazır isen, o arada geçen vakitlerde olan bekleyiciliğin namazın kendisidir. Bu her ne kadar fiilen olmasa da, mânâ

¹ Ken'an Rifai, *Seyyid Ahmed er-Rifai*, Cenân vakfı yayını, İstanbul, 2015, s. 260

² Neseî, *İşretünnisa*, 1

³ Kenan Rifai, *Sohbetler*, Kubealtı neşriyatı, 4. Baskı, İstanbul, 2011, s. 554

⁴ *Sohbetler*, s. 485

îtibâriyle salâtın ta kendisidir. İşte bu, huzur değil de nedir?"⁵

Müntesiplerinden birisinin şu şekilde bir sorusu olur: *Dünyâda namaz kılmayan âhirette de secde edemez buyrulmasından maksat namazın zâhiri midir, hakikati midir?*

Cevap: "Namazın hakikatini bilen için zâhirini de bilmek ve icrâ eylemek lâzımdır. Zâhirde namaz kılmayan hakikatte de kılamaz.

Namaz, huzur, huşû, murâkabe ve müşâhede ile kılınmalıdır. Yoksa, dünyâyı arkana atmadan kılınan namaz, namaz olmaz."⁶

Soru: Namaz kılarken kapı çalınsa, namazı bozmalı mı?

Kenan Rifai'nin cevabı: "Namazın bir saat süreceğ değil a! Kısa sûreler okursun. İş, sûrenin uzunluğunda değil, o namazı kimin huzûrunda kıldığını bilmektedir. Kapıdaki de biraz bekleyiversin."⁷

Kenan Rifai'nin namazı hafife aldığı iddia etmenin, onun şu sözü karşısında hiçbir değeri olamaz:

"Allah namına yaptığın bir iş faraza bir ibadet için kimseden çekinmemek, utanmamakla olur. Meselâ namaz kıldığın için seninle eğlenebilirler. Aldırmayacaksın. Nefsine ağır giden şeylerden utanıp yaptığın hareketten vaz geçmeyeceksin."⁸

Kenan Rifai namazın şekli yanında asıl olarak onun derûnî-manevî tarafı üzerinde durmak ve ona göre namaz kılmak gerektiğini vurgular:

"Namaz, tevhîdden sonra farz olan ibâdetlerin efdalidir. Tevhîd, Hakk'a ortak koşmamaktır. Yüksek ve olgun kimselerin tevhîdi, kâinatta Allah'tan gayri bir şey görmemek, muâmelesini yalnız onunla yaptığını bilmektir. Namazın büyüklükleri hakkında ise evvelce konuşmuştuk. Onun için burada tekrarlayacak değilim. Ancak şu kadarını söyleyeyim ki namaz, karanlık gönülleri nurlandıran öyle ilâhî bir nurdur ki, ona mü'minin mîrâcı denir.

Fakat namazı, Hakk'ı görür gibi yâhut Hak seni görür gibi kılmalı. Burada teberrüken namaz hakkında Allâh'ın sevgililerinden bâzılarının sözlerinden kısaca birkaç söz söyleyelim. Hazret-i Ali: Görmediğim Allah'a tapmam, buyuruyor. Hazret-i Mevlânâ da: Halkın namazı beş vakittir, âşıklar ise devamlı namaz hâlinedirler, diyor.⁹

Şu cümle de ona ait: "Müminlerin mîrâcı da namazdır. Allâhu ekber... diyerek

⁵ *Sohbetler*, 537

⁶ *Sohbetler*, 62

⁷ *Sohbetler*, 644

⁸ *Sohbetler*, 614-615

⁹ *Sohbetler*, 471

iki elimizi kaldırıyor dünyâyı da âhireti de attık, diyoruz. Dünya ve âhret kalınca, ne kalıyor? Yalnız Allah..."¹⁰

Namazın değişik rekâtlarda emir buyurulması hakkında konuşurken bu ibadetin tasavvufî yorumlarına değinir:

"Sabah namazı iki rekâttır; cisimle câna işârettir. Öğle namazı dört rekâttır; dört tabiat kuvvetine işârettir. İkinci namazı dört rekâttır; dört unsura işârettir. Yatsı namazı dört rekâttır; cemat, nebat, hayvan ve insana işârettir. Yâhut, nutfe, aleka, mudga ve insana işârettir.

Namazın vasıfları hesâba gelmez derecede büyüktür. Fakat aşk çeşmesinden abdest alıp dört tekbîri bir etmeyince, cânânın cemâline yüz döndürülemez."¹¹

*

Kena Rifai ibâdetlere önem vermeyen biri idiye onun yakınları ve öğrencilerinin namaza olan düşkünlüklerini nasıl izah edeceğiz?

Onun Galatasaray Lisesi'nden arkadaşı ve en yakın dostu, mürîdi olan Server Beyefendi bir akşam şöyle bir ricada bulunur: "*Baba! Bir şey rica edeceğim. Şimdi doktor gelecek. Ben de sizinle beraber cemâtle namaz kılmaktan mahrum olmayayım... müsâade buyurursanız hemen şimdi kılalım... yalnız bu geceye mahsus olmak üzere...*"

Kenan Rifai'nin cevabı ibret dolu: "Nasıl olur ağabeyciğim? O vakit namazı bir işe mukayyet etmiş olmaz mıyız? Halbuki namaz bir işe tâbi kılınamaz. Çünkü bu takdirde, aradan çıkıversin, diye kılınmış olur."¹²

Sâmiha Ayverdi'nin muhterem annesi Meliha Hanımefendi, namazının yolda geçmemesi için girdiği câmide, etrafın hürmet ettiği bir hocanın kendisine kalp kırıcı sözler söylediğinden bahsediyordu. Meclisten biri: "Yazık, bu gibiler bir zümrenin başına geçmiş hocalık ediyor ve kendi bilgisinden de onlara aşıyor. Sonra da cemiyet bunlara şeriat erbabı, diyor" dedi.¹³

Benzer bir olay aynı şekilde Sâmiha Ayverdi'nin de başından geçmiştir. Kendisi anlatır: "Henüz yirmi küsur yaşında idim. Bir yaz günü Yeni Cami'ye ikinci namazını kılmaya girmiştım. Aman Allah... gerek hanım cemaatten, gerek hademe-i hayrattan (cami görevlileri) işitmediğim kalmadı. Neden mi? Başımdaki eşarbi kaşlarıma kadar çekmemişim."¹⁴

¹⁰ *Sohbetler*, 476

¹¹ *Sohbetler*, 441

¹² *Sohbetler*, 75

¹³ *Sohbetler*, 401

¹⁴ Sâmiha Ayverdi, *O da Bana kalsın*, Kubbealtı neşriyatı, İstanbul, 2013, s. 151

Sene 4 Haziran 1948. Diş tabibi ve Felsefe Muallimi Şefik Özbay Sâmiha Ayverdi'nin ziyaretine gelmiştir. Çok uzun bir sohbetleri olur. Şefik Özbay mutasavvıf şair Abdülaziz Mecdi Tolun'a müntesip iken, onun vefatı üzerine kendisini boşlukta hissetmektedir. Ayverdi'ye birçok dînî-felsefî soru sorar. Bunlardan biri de namazla ilgilidir. Bu zat eskiden namazlarını muntazam olarak kılmaktayken Abdülaziz Mecdi'nin bir sözü üzerine artık namaz kılmayı bıraktığını ifade edince Ayverdi bunun yanlış olduğunu, o sözün o andaki bir duruma mahsus bulunduğunu, dini getiren Resûlullah'ın bile namazdan muaf olmadığını, namazı terk etmenin, nefsin bir dürtüsü olduğunu ifade eder. Özbay Ayverdi'ye sorar:

-Siz namaz kılar musunuz?

S. Ayverdi: "Elhamdülillâh... Şu anda da abdestli bulunuyorum ve namaz zamanını bekliyorum. Fakat bir zaruret, bir iş dolayısıyla namaz, kazaya da bırakılır. Nitekim bazan da bu böyle olmaktadır" diye cevap verir.¹⁵

Bir mektubunda Sâmiha Ayverdi şöyle yazar: "Allahıma çok şükür on dokuz yaşımdan beri bir gün namazlarımı eda etmeden yatağıma girmedim. Fakat namazın rükû ve sücuddan ibaret olmayıp, Allahü ekber dediğim zaman Allah'tan büyük hiçbir şey olmadığını bilerek dünyayı da ukbâyı da arkaya atmak olduğuna inanıyorum."¹⁶

1948 senesinin bereketli bir gününde Mehmet Dede, (Henüz Edebiyat Fakültesi öğrencisi olan) İlhan (Ayverdi) Hanım'ı elinden tutar ve Sâmiha Ayverdi'ye götürür. Bu ilk karşılaşmada Sâmiha Ayverdi'nin, İlhan Hanım'a sorduğu sorulardan biri şöyledir: "Namaz kılıyor musun?" Kendisinden "Alaca" cevabını alınca "Kıl, kıl" der.¹⁷ Rifai evladı İlhan Hanım sonraki yıllarda Ekrem Hakkı Ayverdi ile evlenecektir.

Bayan Ayverdiler'in namaza olan yakın ilgilerine değindik. Merhum Ekrem Hakkı Ayverdi için şu şahitlik yeterlidir sanırım: "Beş vakit namazını ihmal etmeyen, rahatsızlığı sebebiyle orucunu tutamadığı zamanlarda bile ancak iki lokma bir şeyler yiyerek geçiştiren dedem (Ekrem Hakkı Ayverdi), o zamanlarda çok sevdiği kahve ve purosuna da el sürmezdi."¹⁸

Ayrıca Ekrem Hakkı Bey'in Estergon Kalesi üzerinde yaptığı bir şükür secdesi var ki, nice rekâtlık namaza bedeldir denebilir.

¹⁵ Sâmiha Ayverdi, *Mülâkatlar*, Kubbealtı neşriyatı, 2005, s. 286, 290-291

¹⁶ Sâmiha Ayverdi-Dostları, *Mektuplar-13*, Kubbealtı neşriyatı, İstanbul, 2022, s. 116

¹⁷ Aysel Yüksel Zeynep Uluant, *İlhan Ayverdi Bir hayat Bir Lugat*, Kubbealtı neşriyatı, İstanbul, 2006, s. 21

¹⁸ Sinan Uluant, *Ayverdiler*, Kubbealtı neşriyatı, İstanbul, 2024, s. 40